The Greek Review of Social Research

Vol 30 (1977)

30-31 B'-Γ'

Συμβολή σε μια εθνοκοινωνιολογία της αιγαιοπελαγίτικης κοινότητας: Εισαγωγή στη μεθοδολογική θεώρηση

Βασίλης Παπαϊωάννου

doi: [10.12681/grsr.191](https://doi.org/10.12681/grsr.191)

Copyright © 1977, Βασίλης Παπαϊωάννου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Παπαϊωάννου Β. (1977). Συμβολή σε μια εθνοκοινωνιολογία της αιγαιοπελαγίτικης κοινότητας: Εισαγωγή στη μεθοδολογική θεώρηση. *The Greek Review of Social Research*, 30, 268–274. <https://doi.org/10.12681/grsr.191>

συμβολή σέ μιά έθνοκοινωνιολογία τῆς αἰγαιοπελαγίτικης κοινότητας

Εἰσαγωγή στή μεθοδολογική θεώρηση

τοῦ
Βασίλη Παπαϊωάννου

Κοινωνιολόγος

θεώρηση καί προβληματική

α. Ἀντικείμενο

Στή διάρκεια τῆς μελέτης στόν τομέα τῆς ἀγρο-
τικῆς κοινωνιολογίας κι ἐθνολογίας, προσπαθή-
σαμε νά ἐργαστοῦμε γιά τό νησί τῆς Ἰκαρίας πού
βρίσκεται στό κεντρο-ἀνατολικό Αἰγαίο. Ὁ τί-
τλος τῆς μελέτης ἦταν: *Μορφές καί πρακτική τοῦ*
χτισμένου χώρου τῆς Ἰκαρίας, παράδειγμα αἰ-
γαιοπελαγίτικου χώρου καί εἶναι ἐνδεικτικός τῆς
μεθόδου πού ἀκολουθήσαμε σ' αὐτήν τήν ἐρευνα.

Ὁ «χῶρος», κι εἰδικότερα ὁ «χτισμένος χῶ-
ρος», ἀποτελεσε τό στοιχεῖο πού ἐρευνήσαμε μέ
τό ξεκίνημα τῆς ἐργασίας μας. Χωρίσαμε τό πεδίο
ἐρευνας σέ διάφορες κατηγορίες χώρου καί προσ-
παθήσαμε ν' ἀναλύσουμε ἐμπεριστατωμένα ὅλα τά
μορφολογικά καί πρακτικά στοιχεῖα πού ἦταν δυ-
νατό νά βρεθοῦν μέσα σ' αὐτές τίς «χωρικές μερί-
δες».

Πρῶτο στάδιο μιᾶς ὁλόκληρης ἐρευνητικῆς
διαδικασίας ἦταν ἡ καθαρή περιγραφή καί παρα-
τήρηση σέ ὁρισμένα πλαίσια· στό στάδιο αὐτό,
δηλαδή, πού ὁ C. Lévi-Strauss θά τό χαρακτηρίζε
«...γραφικό» κι ὄχι «...λογικό».

Μιά πρώτη παρατήρηση θά μπορούσε νά ὀδη-
γήσει στήν ἀντίρρηση ὅτι ἡ μέθοδος πού ἀκολου-
θήσαμε ταυτίζεται μ' ἓνα στεῖρο στρουκτουραλι-
σμό. Ἡ ἀπαρίθμηση κι ἡ ἀνάλυση τῶν διαφορῶν
μερῶν τοῦ χωρικοῦ συστήματος τῆς Ἰκαρίας ἀπο-
τελοῦν, σέ συνδυασμό μέ τίς ἀντίστοιχες λειτουρ-
γίες, τή σπονδυλική στήλη τῆς ἐρευνας κι ἐπομέ-
νως τόν τελικό σκοπό τῆς παραπάνω ἐπιστημονι-
κῆς μελέτης. Ἡ προσπάθεια ὅμως νά θεωρηθεῖ τό
παρόν περιγραφικό στάδιο σάν τελικός σκοπός
τῆς μελέτης δέν βοηθᾷ τήν ἐθνολογία νά προχω-
ρήσει περισσότερο ἀπ' τήν ἐποχή πού αὐτή (ἐδῶ
καί 50 χρόνια) προσπαθοῦσε νά καθιερώσει τόν
ἑαυτό της καί νά ὀργανώσει τό ἀντικείμενο καί τή
μεθοδολογία της.

Ὁ ξεπερασμένος σήμερα πόλεμος γύρω ἀπ' τό
λεξιλόγιο καί τή χρησιμοποίηση πολλῶν διαφο-
ρετικῶν ὀνομασιῶν αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς ἐπιστή-
μης φανερώνει τίς ἀντιθέσεις τῶν διαφορῶν ἐπι-
στημονικῶν σχολῶν. Ἀπό μιά ἄλλη σκοπιά, θά
μποροῦσε κανεῖς νά παρατηρήσει ὅτι ἡ ἀναλυτική
περιγραφή τῶν κατασκευῶν, τῶν μορφῶν καί τῶν
λειτουργιῶν τοῦ χώρου θυμίζει μιά τάση πρὸς
ἓναν «κουλτουραλισμό» (culturalisme) κι ἓναν ρο-
μαντικό ἐξωτισμό πού ὀδηγοῦν σέ μιά ἐπιθυμία
φυγῆς ἀπ' τήν κοινοτοπία τῆς καθημερινῆς ζωῆς
μέσα στόν βιομηχανοποιημένο χῶρο. Ἀλλά ἐτσι,
ὑπάρχει τέλεια σύγχυση μέ τή γεωγραφία ἢ τήν
ἀποκαλούμενη σήμερα οἰκολογία, κι ἐπομένως ἡ
συμβολή τῆς κοινωνιολογικῆς κι ἐθνολογικῆς με-
λέτης εἶναι ἀμφίβολη. Εἶναι λοιπόν ἀπαραίτητο

νά δώσουμε μερικές διευκρινήσεις έτσι ώστε να λείπει κάθε πιθανότητα παρεξήγησης.

Αυτή η «έξωτική» τάση, θ' αναλυθεί συστηματικά στη συνέχεια της εργασίας μας γιατί αποτελεί ένα σταθερό και συνεχές φαινόμενο κάθε σύγχρονης οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα το φαινόμενο αυτό το βρίσκουμε στο κίνημα «ρετρό» που έχει εισχωρήσει, στις μέρες μας, σ' όλα τα στρώματα της άρχουσας κοινωνικής τάξης, μέσα στην ελληνική αστική κοινωνία. Ή υψηλή, ή μέση, ή η μικροαστική τάξη μιλούν κι ενδιαφέρονται για το «λαϊκό» στοιχείο. Λαϊκά τραγούδια, λαϊκή αρχιτεκτονική, μόδα έμπνευσμένη απ' τις λαϊκές ένδυμασιες, άκόμα και ευχέτηριες κάρτες με παραστάσεις από τη λαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά. Γενικά πρόκειται για ένα έπιστημονικό κίνημα για την ανάζητηση του λαϊκού πολιτισμού. Καί τίθεται άμέσως το έρώτημα: γιατί παρουσιάζεται σήμερα αυτό το ενδιαφέρον για το λαϊκό στοιχείο; Πώς εξηγείται χρονικά και τοπικά το φαινόμενο; Είναι πραγματικά φαινόμενο ή πρόκειται για μηχανισμό ή για μεταβλητή; Ή άπάντηση στην παραπάνω έρώτηση προϋποθέτει άκόμα μία διευκρίνιση γλωσσικής αυτή τή φορά μορφής.

«Populaire» ή «laïque»;

Το άποκαλούμενο ελληνικά «λαϊκό στοιχείο» μπορεί ν' άποδοθεί με δύο διαφορετικούς όρους: τόν όρο «populaire» και τόν όρο «laïque». Ή έρώτηση είναι σημαντική γιατί άνάλογα με την άπάντηση ύπάρχει και ή αντίστοιχη έθνολογική γνώμη που πρέπει ό έρευνητής να υιοθετήσει. Άς προσπαθήσουμε σ' ένα πρώτο στάδιο να ξεχωρίσουμε έμπειρικά τις δύο έννοιες.

Ή όριοθέτηση των συλλληπτικών πεδίων του «populaire» και του «laïque» βρίσκειται χαραγμένη σ' ένα κοινό άξονα προβληματικής κατεύθυνσης και δέν θά έπρεπε να θέτει προβλήματα ντετερμινισμού, άν ή θεωρητική και μεθοδολογική έρμηνεία όπως και ή τυπολογία της ελληνικής μουσικής δέν ξεχώριζε απ' την άλλη μεριά τη «δημοτική» και τη «λαϊκή» μουσική.

Όπως είναι γνωστό, ή πρώτη αναφέρεται στην περιφερειακή μουσική και στους τοπικούς ελληνικούς χορούς και τραγούδια, και προϋποθέτει τη χρησιμοποίηση όρισμένων μουσικών όργάνων. Όπως όποτε όμως ύπάρχει ή ή προϋπόθεση του ταξικού χαρακτήρα άφου αυτό τό είδος της μουσικής είναι συνδεδεμένο με μία συγκεκριμένη κοινωνική τάξη που έχει τις ρίζες της μέσα στην άγροτική κοινωνία της επαρχίας. Ή λαϊκή μουσική που προϋποθέτει ύποχρεωτικά την παρουσία του μουσικού όργάνου, του «μπουζουκιού», βρίσκει τη γένεσή της σε μίαν άλλη κοινωνική τάξη,

τό ύπο-προλεταριάτο των άστικών κέντρων.¹ Έπομένως, ξεχωρίζουμε δύο διαφορετικές «λαϊκές» μουσικές, που έντοπίζονται σε δύο διαφορετικούς χώρους, τόν άγροτικό και τόν άστικό.

Ό παραπάνω διαχωρισμός δέν ισχύει—άπ' όσα τουλάχιστο γνωρίζουμε—για τις εύρωπαϊκές λαϊκές μουσικές, όπου τό λαϊκό στοιχείο ταυτίζεται με τό επαρχιακό, τό περιφερειακό, τό άγροτικό. Άν και οι διαφορές έπιστημονικές έρευνες που πραγματοποιούνται στόν τομέα της λαϊκής μουσικής και του αντίστοιχου χορού του «ρεμπέτικου» προτιμούν τόν χαρακτηρισμό του «populaire» σε κυριολεκτική μετάφραση της έννοιας «λαϊκός»-«λαϊκή», από τη σκοπία μας υιοθετούμε τόν όρο «musique laïque» αντί «musique populaire» για να χαρακτηρίσουμε τη δική μας λαϊκή μουσική ξεχωρίζοντας την απ' τη δημοτική. Θά πρέπει να υπενθυμίσουμε έδώ ότι ή πρώτη φάση της μελέτης της άγροτικής νησιώτικης αϊγαιοπελαγίτικης κοινότητας πραγματοποιήθηκε μέσα στά πλαίσια μίας πρώτης έρευνητικής ή επιτόπιας προσπάθειας. Σάν τέτοια, ή προσπάθεια αυτή άποτελούσε μία πρόκληση και μία άμεση άσκηση στή λεπτομερή και λεπτολόγο παρατήρηση.

Κάθε έρευνα, στό ξεκίνημά της, ανεξάρτητα απ' τούς άμεσους ή μακροχρόνιους στόχους της, αρχίζει πάντα από μία πρώτη φάση «άναγνώρισης» και παρατήρησης των στοιχείων που συγκροτούν τά παρατηρούμενα φαινόμενα. Ή έρευνα περνά ύποχρεωτικά απ' τό στάδιο της εξαντλητικής και συχνά μονότονης περιγραφής. Στό επίπεδο αυτό οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι, και δέν είναι μόνο ή άνάγκη μίας σταθερής προσπάθειας «μικροβιολόγου», αλλά περισσότερο ό κίνδυνος άποπροσανατολισμού που μπορεί να προκληθεί απ' αυτήν την ίδια την παρατήρηση.

Ή παρούσα «... γραφική» φάση—έδώ της έθνογραφίας—πολλές φορές δέν συμβάλλει σε καμία πρόσθετη εξήγηση, αλλά ταυτίζεται με τόν τρόπο εργασίας του αρχιτέκτονα που μελετά τις πρώτες ύλες, τις μεθόδους κατασκευής, τις δομές ενός δεδομένου οικισμού, ή όποιονδήποτε άλλου «...γράφου» (δημογράφου, γεωγράφου...), που φέρνει στην έπιφάνεια τις παρατηρούμενες πραγματικές τητες σύμφωνα με ή γλώσσα της ειδικότητάς του.

Τό πρόβλημα συνδέεται στενά με τη σχέση άνάμεσα στή θεωρία και την έμπειρία.² Ή πραγματοποίηση όποιουδήποτε έπιστημονικής έρευνας, που στερείται κάθε θεωρητικού ύποδαθρου, αντίστοιχεί σε μία έπαγγελματική άσυνειδησία άπέναντι στό άντικείμενο της μελέτης και περι-

1. Σ. Διαμινάκου, *Κοινωνιολογία του ρεμπέτικου*, Έρμείας, 1976, σελ. 11-20.

2. Ν. Μουζέλη, «Θεωρία και έμπειρική έρευνα», *Βήμα*, 9-7-76.

ορίζεται ὑποχρεωτικά (στήν καλύτερη περίπτωση) σέ μία κοινωνιολογοῦσα δημοσιογραφία ἀφοπλισμένη ἀπό κάθε ἐπιστημονική ἀξία. Ἐπομένως ὑπάρχει μία συνεχῆς διαλεκτική σχέση ἀνάμεσα στή θεωρία καί τήν ἐφαρμογή της, ὅσον ἀφορᾷ τή συγκέντρωση πληροφοριῶν, σχέση πού ἐξουδετερώνει τήν ἀντίληψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὑπάρχει προτεραιότητα στά ἐμπειρικά δεδομένα πού μέ τή σειρά τους ἀποτελοῦν τήν ἀπαραίτητη προϋπόθεση πού ὁδηγεῖ στή θεωρία. Ἡ ἀρχή κάθε ἐπιστημονικῆς διαδικασίας θά βρεῖται τή γένεσή της στίς θεωρητικές θεμελιώσεις πού κατευνάζουν τήν ἐκπόνησή της. Ἐδῶ τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀποδοχῆς ἢ τῆς ἀπόρριψης «τῆς θεωρίας».

Ἄν υἱοθετήσουμε τή διαλεκτική μέθοδο, οἱ πληροφορίες πού θά συγκεντρώσει ἡ «...γραφία» θ' ἀκολουθήσουν μία ἐπεξεργασία πού κλιμακώνεται σέ διάφορα ἐπίπεδα ἀνάλυσης, ἀπ' τὸ μικροσκοπικὸ μέχρι τὸ μακροσκοπικὸ, ἀπαιτώντας πάντοτε ἓνα μεγαλύτερο βαθμὸ ἀφαίρεσης. Ἀντίθετα, ἡ στατική ἀπαρίθμηση τῶν γεγονότων, περιορίζοντας τήν ἐπιστημονική ἐρμηνεία σέ στατιστικὲς μετρήσεις, ὑποβιβάζει τὴν θεωρητική, μεθοδολογική, προβληματική σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς διαδικασίας. Ἡ ἐπιχειρηματολογία τῆς ἀντίθετης ἀποψῆς ἐπικαλεῖται τήν ἀπόφαση γιὰ μία ἐπιστημονική ἀντικειμενικότητα ἠθική ἀπὸ κάθε θεωρητική καί πρό πάντων ἰδεολογική ἐπιρροή. Ἡ παρόμοια διχοτόμηση τῶν δύο αὐτῶν πεδίων δραστηριότητος τῆς ἐπιστήμης πού ἀναπτύχθηκε ἀπ' τὴ μεταφυσική καί συντηρητική σκέψη ἐκδηλώνει τὸ βαθμὸ καί τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν ἐπιστημῶν σ' ἓνα δεδομένο ὥρο. Εἶναι ὅμως καιρὸς νὰ γίνῃ κατανοητὸ καί παραδεκτὸ ὅτι μία παρόμοια μεθοδολογία, στήν προσπάθειά της νὰ θεωρήσει τήν ἐμπειρία ἀνεξάρτητη ἀπὸ κάθε θεωρητικὸ ὑπόβαθρο εἶναι μία θέση πού ἀντιπροσωπεύει ἓναν ὀρισμένον τρόπο σκέψης καί πράξης στρατευμένο, καί σέ καμιά περίπτωση οὐδέτερο (ἢ ὅπως ἀποκαλεῖται ἀπ' τὶς ἀμερικάνικες σχολές ἀντικειμενικὸ). Τίποτα δὲν εἶναι ἀντικειμενικὸ. Κάθε πράξη ξεκινᾷ ἀπὸ μία θέση (prise de position) θεωρητική, ἰδεολογική.

Σ' αὐτὸ ἀκριβὲς τὸ ἐπίπεδο τοποθετοῦνται οἱ διαπληκτισμοί κι οἱ διαφορῆς στὸν τομέα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στήν Ἑλλάδα, παρεμποδίζοντας ἔτσι τήν καθιέρωσή τους. Ἀνακεφαλαιώνοντας τὶς προβληματικὲς θεωρήσεις, καί σύμφωνα μέ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνητικῶν μας ἐργασιῶν, μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ μελέτη τῆς σχέσεως τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἰκαρίας, σέ συνάρτηση μέ τὸ ὥρο, ἀπέτελεσε τήν «ἔθνογραφία» τῆς ἑρευνᾶς μας, τήν προσπάθεια δηλαδή περιγραφῆς ὁποιοῦδήποτε ἀντικειμένου ὕλικου στοιχείου, ἀλλὰ καί κάθε στοιχείου τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ἀτομικῆς ἢ συλ-

λογικῆς. Ἡ περιγραφή δὲν ἦταν παθητική, ἀλλὰ κατευθύνθηκε ἀπ' τὸν πλοῦτο τῶν δεδομένων.

6. Ἀντικείμενο καί διεπιστημονικὴ συνεργασία

Οἱ σχέσεις τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν συμβάλουν ὁποσδήποτε στὴ δημιουργία τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἑρευνας. Μέσα σ' ἓνα ὥρο ὅπου ἡ αὐτονομία μίᾶς ἐπιστήμης, καί εἰδικὰ τῆς κοινωνιολογίας μέσα στὸν ἑλληνικὸ ὥρο, δὲν εἶναι ἀόλυτη, παρατηρεῖται μιά συστηματικὴ προσπάθεια πού τείνει νὰ διαχωρίσει τὶς ἀρμοδιότητες τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν κλάδων αὐθαίρετα, χωρὶς τὸν ὑπολογισμό βασικῶν στοιχειωδῶν ἐπιστημονικῶν κριτηρίων, καθιερώνοντας «σύνορα» ἀρμοδιότητων σέ βαθμὸ πού ἡ ἐρευνητική διαδικασία περιορίζεται σέ ἀπαράδεκτα στενὰ πλαίσια, κι ἐξασθενεῖ στήν ἀναζήτηση τῆς κάθε εἰδικῆς ἀρμοδιότητος.

Τὸ παραπάνω φαινόμενο εἶναι χαρακτηριστικὸ—κι ἀπ' τήν ἀντίφαση πού παρατηροῦμε ἀπὸ τήν ἄλλη πλευρά—τῆς συγκέντρωσης ὅλων τῶν προαναφερομένων ἐπιστημῶν στά χέρια ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι μπροστὰ στήν ἔλλειψη τῆς αὐτονομίας τῆς κοινωνιολογίας ἐπιβαρύνονται κι ἐπιβαρύνουν τὸν ἐπιστημονικὸ τομέα μέ τὴ διάδοση τῆς κοινωνιολογικῆς σκέψης κάτω ἀπὸ αὐστηροὺς δογματισμοὺς ἄλλων ἐπιστημῶν. Τὸ παράδειγμα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τήν ὁποία ἡ κοινωνιολογία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀν δὲν ξεκινήσῃ ἀπ' τὴ νομική, ἀπ' τὸ δίκαιο, στὸν τόπο μας, εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὸν ἐπιστημονικὸ φυλετισμὸ πού ἐπικρατεῖ στοὺς κύκλους τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀντίθεση αὐτῆς τῆς κατάστασης ὑποδηλώνει καί τήν ποιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καί τὸ ἐπίπεδο στοῦ ὁποῖο φθάνει. Μ' ἄλλα λόγια, ὑπερεκτιμοῦμε τήν ἀναζήτηση τῶν ὁρίων ἐπέμβασης κάθε ἐπιστήμης, ἐπιμένουμε στήν ἀναζήτηση τῆς πρώτης καταγωγῆς τῶν φαινομένων, ἐνῶ ἀγνοοῦμε τὶς σχέσεις καί τὶς ἀλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.

Ἡ συνέπεια ἀπ' τήν ὑπάρξη παρόμοιων συνθηκῶν εἶναι ὁ ἀποπροσανατολισμὸς τῆς πλειονότητος τῶν κοινωνιολογικῶν ἐργασιῶν πρὸς μιά ἱστοριογραφία ἢ πρὸς μιά γενική κοινωνιολογία, παρὰ τὸ ὅτι μὴ ἀντιθέτῃ τῇ ἀσπὶ πού συνίσταται στήν ἀπομόνωση ἑνὸς φαινομένου καί στή μελέτη του ἔξω ἀπ' τὸ γενικότερο ἐπιδομικὸ κοινωνικὸ πλαίσιο μέσα στοῦ ὁποῖο τὸ εἰδικὸ αὐτὸ φαινόμενο ἀνήκει.

Συνεχίζοντας τὴ μελέτη μας πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐρευνητικὸ ἐπίπεδο, ἐλπίζουμε νὰ κατορθώσουμε νὰ ξεπεράσουμε τὶς πολὺπλευρες κι ἀμφίβολες αὐτὲς φάσεις. Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς διάφορες ἐπιστήμες (εἰδικότερα τὶς κοινωνικὲς) μᾶς ἀπασχολεῖ πολὺ περισσότερα στὸ σημεῖο τῆς σχέσεως κοινωνιολογίας καί ἐθνολογίας, ἀφοῦ

ἡ προσπάθειά μας τοποθετεῖται ἀνάμεσα στίς δύο παραπάνω γνώσεις. Ἡ σχέση τους δέν μπορεῖ ν' ἀναλυθεῖ παρά μαζί μέ τήν ἀνάλυση τῶν λόγων καί τῶν σκοπῶν πού υἱοθετήσαμε στό ἔκρινήμα τῆς ἐπιχειρήσῃς μας.

Σ' ἕνα ὅπως ὁ τόπος μας, κράτος δηλαδή πού γνωρίζει τή διαδικασία τῆς βιομηχανοποίησης μέσα στά πλαίσια τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, τό πρόβλημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς βιομηχανική οἰκονομία δημιουργεῖ νέες καταστάσεις καί μιὰ νέα σχέση δύναμης ἀνάμεσα στήν ἀστική καί στήν ἀγροτική κοινότητα. Ἡ ἀγοτική κοινότητα γνωρίζει τήν ἀλλαγῇ. Καί σ' αὐτό ἀκριβῶς τό ἐπίπεδο μορφοποιεῖται ἡ προβληματική μας.

Γιατί ἡ νησιώτικη κοινότητα;

Ἡ νησιώτικη κοινότητα γνωρίζει σήμερα τή διαδικασία (processus) τῆς βιομηχανοποίησης. Χωρίς νά ἐπεκταθῇ στήν ἀνάλυση τοῦ ὅρου βιομηχανοποίησης, πρέπει νά υπογραμμίσουμε ὅτι ἡ διαδικασία αὕτη δέν σημαίνει μόνο ἔγκατάσταση μιᾶς βιομηχανικῆς μονάδας, ἐνός ἐργοστασίου, μέσα σέ μιὰ νησιώτικη περιοχή. Βιομηχανοποίηση ἀποτελεῖ καί ἡ εἰσβολή τοῦ τουρισμοῦ μέ ὅλες τίς συνέπειες ἐκμετάλλευσῃς τοῦ νησιώτικου χώρου. Ἐπομένως, στήν παρούσα φάση τῆς «ἀγωνίας» καί τοῦ «ἀγροπαλῆματος» μιὰ μελέτη εἶναι ἀπαραίτητη προκειμένου νά γίνουν κατανοητοί οἱ μηχανισμοί λειτουργίας ὅλων τῶν κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, πολιτισμικῶν συγκυριῶν. Ἡ ἀναβολή μιᾶς παρόμοιας πρωτοβουλίας θά ἐντασσόταν μέσα στά πλαίσια ἀρχαιολογικῆς πιά κι ὄχι ἔθνο-κοινωνιολογικῆς μελέτης.

Ὁλοκληρώνοντας, καταλήγουμε στή διαπίστωση ὅτι ἡ προσπάθεια διαίρεσης τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, τῆς διχοτόμησης τῆς κατανομῆς τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν καθηκόντων, δέν λαβαίνει ὑπόψη τήν ἐπιδομή μέσα στήν ὁποία πρέπει νά συμπεριληφθεῖ κάθε ἐξεταζόμενο φαινόμενο.³ Γι' αὐτό, ἡ διεπιστημονική συνεργασία εἶναι σημαντική κι ἀπαραίτητη.

Ἡ μελέτη τῆς ἱκαριώτικης κοινότητας, στά πλαίσια τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς προβληματικῆς μας, βρίσκει τὰ περιθώριά της μέσα στά χωροχρονικά πλαίσια τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς τῆς Ἰκαρίας, μέσα στα ὁποία περικλείονται ὅλες οἱ μορφές τοῦ πρωτότυπου τρόπου ζωῆς. Ἄν πρέπει λοιπόν νά μελετηθοῦν οἱ τεχνικές σχέσεις πού εἶναι στή βάση τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, εἶναι

ἀπαραίτητο νά ἐξετασθεῖ τό ἴδιο τό οἰκονομικό σύστημα. Ἡ ἱκαριώτικη ἠθολογία προϋποθέτει μιὰ κοινωνιολογία τῶν ἠθῶν, τῆς θρησκείας, τῆς οἰκογένειας... Τό ἴδιο, μιὰ ἔθνολογία τῆς ἱκαριώτικης κοινότητας χωρίς κοινωνιολογία, περιορίζεται σέ μιὰ ἔθνογραφία καί μόνο. Ἀκόμα, ἂν λάβουμε ὑπόψη τή δύσκολη θέση στήν ὁποία βρίσκεται ἡ κοινότητα, μιὰ ἐπιχείρησις πού θά ἐνδιαφερόταν μονάχα γιά τήν ἀπογραφὴ τῶν πολιτιστικῶν «ἀπολείων» καί ὑπολειμμάτων» περιορίζοντας τόν ὅρο τοῦ κοινωνιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, θά ταυτίζονταν μέ μιὰ πολυτέλεια πού θυμίζει τήν ἐντονη ἀναζήτησις τοῦ ἐξωτικού λαικοῦ στοιχείου ἀπό μέρους τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἡ θέση πού κατέχει ἡ ἀγροτική κοινότητα μέσα στό οἰκονομικό σύστημα, ἡ στάσις καί ἡ ἀντίδρασίς της μέσα ἀπ' τή σχέση δύναμης «ἀστικός-ἀγροτικός», ἡ παρατήρησις τοῦ Linton σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ μετάβασις ἐνός πολιτιστικοῦ στοιχείου ἀπ' τήν μιὰ κοινωνία στήν ἄλλη, πού ὀδηγεῖ σέ μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ στοιχείου αὐτοῦ ἀναθεωρημένου σύμφωνα μέ τὰ «patterns» τῆς κουλτοῦρας πού τό δέχεται, ἡ ἀπάντησις στό ἐρώτημα πότε ὑπάρχει ἀποδοχή, ἄρνησις ἢ ἐπιλογὴ τοῦ στοιχείου (τοῦ ξένου, τοῦ νέου), ἀντιδράσεις μ' ἄλλα λόγια πού ἐκφράζουν τοὺς κανονισμούς τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσις καί τῶν ἀξιών, ὅλα τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν ἐρωτήσεις πού ὑπαγορεύουν τήν ἀνάγκη ἐκτίμησις τοῦ τύπου τῶν πληροφοριῶν πού πρέπει νά συγκεντρωθοῦν.

γ. Κοινωνιολογία – Γεωγραφία

Εἶναι ἀπαραίτητο στό σημεῖο αὐτό, νά διευκρινίσουμε κάθε ἀμφιβολία πού προκύπτει ἀπ' τή συνάντησις κοινωνιολογίας καί γεωγραφίας. Ἡ σχέση τῶν δύο ἐπιστημῶν ἐγείρει μεθοδολογικά προβλήματα κάθε φορά πού συναντιοῦνται μέ τήν εὐκαιρία ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν στὸν ἀστικό ἢ στὸν ἀγροτικό ὅρο ἀλλά καί γενικότερα σέ θέματα οἰκισμοῦ. Ἡ σύγχρονη τοποθέτησις τῆς γεωγραφίας τῆς δίνει μεγάλες ἀρμοδιότητες. Ὁ Pierre George⁴ ὀρίζει τὰ καθήκοντα τῆς γεωγραφίας ὡς ἐξῆς: «Ἡ γεωγραφία ἔχει σάν ἀντικείμενο τῆς γενικῆς καί ἐιδικῆς μελέτης ὅποιονδήποτε στοιχείου πού προσδιορίζει τὴ ζωὴ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων συλλογικοτήτων... Ἐπερὶνὰ τίς ἀρμοδιότητες τῶν ἄλλων ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν ἀκόμα κι αὐτῆς τῆς κοινωνιολογίας, διορίζοντας τὸν ἑαυτοῦ τῆς ἐρευνα ὅλων τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων καί αἰτιολογιῶν πού ἀφοροῦν τὴν κατάστασις καί τὴ δύναμιν τῶν συλλογικοτήτων.» Ὁ τόσο πολυδιάστατος καί λεπτολόγος ζῆλος τῆς γεωγραφίας ἐκφράζεται πραγματικά στὴ γεωγραφία καί πούθενά ἄλλου. Ἡ χαρτογραφία εἶναι μιὰ τεχνική

3. Bourdieu-Passeron-Chamboredon, *Le métier de sociologue*. Ἐκδ. Mouton, 1ο καί 2ο μέρος.

4. P. George, *Sociologie et Géographie*, PUF, σελ. 8-9.

συγκεκριμένης παράστασης ενός φαινομένου πού ἀναφέρεται στό χώρο. Μ' ἄλλα λόγια, τεχνική ἀνάλογη μέ τήν τεχνική τῶν στατιστικῶν πινάκων τῆς δημογραφίας.

Ἀλλά, μιά ἀνθρωπιστική ἐπιστήμη δέν περιορίζεται σέ μιά ἀπλή τεχνική γραφικῆς παράστασης. Ἡ γεωγραφία εἶναι μιά περιγραφική ἐπιστήμη συνεχῶς συνδεδεμένη μέ τό ἐργαστήριό τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δέν ὑποτιμοῦμε τή συμβολή της στήν ἐξήγηση τῆς σχέσης «φύση-ἄνθρωπος». Ἡ ἐξέταση τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ὁ «ἄνθρωπος-κάτοικος» ἐξουσιάζει τή φύση, ἡ ἀνάλυση τῶν ἰδιομορφιῶν τοῦ φυσικοῦ χώρου καί τῆς ἐπιρροῆς του πάνω στόν ἀστικό καί τόν ἀγροτικό οἰκισμό, ἀποτελοῦν ἀποκλειστικά τά θέματα πού ὀριοθετοῦν τόν ἐρευνητικό χώρο τῆς γεωγραφίας.

Ἡ κοινωνιολογία λαβαίνει ὑπόψη της τίς ἱκανότητες τοῦ «ἀνθρώπου-κατοίκου» πού ἐντοπίζει ὁ γεωγράφος γιά νά προσδιορίσει τίς ἱκανότητες τοῦ «ἀνθρώπου-παραγωγῆς», τοῦ «ἀνθρώπου-καταναλωτῆς», τοῦ «κοινωνικοῦ-ἀνθρώπου». Ἐπομένως, ἡ ἀρμοδιότητα τῆς γεωγραφίας περιορίζεται ἀντί νά ἐπεκτείνεται.

Ἡ χαρτογραφία, τό σημαντικότερο μέσο ἐκφρασῆς της, προσφέρει στατικές πληροφορίες, τή «φωτογραφία» μιάς χωροταξικῆς κατάστασης, ἡ ἀκόμα μιάς κατάστασης πού ἐξελισσεται. Ἀλλά τό γεγονός ὅτι ἡ γεωγραφία μπορεῖ νά πραγματεῦται τήν λέγόμενα σήμερα «ἀστικά δίκτυα» (réseau urbain) ἡ περιοχές (région-portion d'espace) χωρίς πραγματικά ὅρια, δέν ἀρκεῖ νά ἐπιβεβαιώσει τή γεωγραφική ἐνότητα πού ἐπικαλοῦνται οἱ ἐπιστήμονες της σέ ἀντίθεση μέ τόν δῆθεν κοινωνιολογικό κατακερματισμό. Ἡ παρατήρηση εἶναι ἀνακριβής γιατί ὁ κατακερματισμός προϋποθέτει τεχνιτές διχοτομήσεις πού ἡ κοινωνιολογία δέν ἐγγυᾶται. Τό νά ὑποστηρίξει κανεῖς ὅτι ἡ γεωγραφία λαβαίνει ὑπόψη της πολλοῦς διαφορετικούς παράγοντες ἐνῶ ἡ κοινωνιολογία κινεῖται μέσα σέ ἴδιες τυπολογίες, εἶναι σά νά ὑποστηρίζει π.χ. ὅτι ἡ δημογραφία, μέ τήν πυραμίδα ἡλικιῶν ἐνός πληθυσμοῦ πού παρουσιάζει ἕνα κενό σέ μιά δεδομένη στιγμή, εἶναι σέ θέση νά ἐξηγήσει ὅχι μόνο τήν αἰτία τοῦ κενοῦ ἀλλά καί τοὺς λόγους πού προκάλεσαν τήν αἰτία τοῦ κενοῦ. Ἡ ὑπόθεση εἶναι λανθασμένη, καί εἶναι καιρός νά τονισθεῖ ὅτι ἡ γεωγραφία εἶναι γιά τήν κοινωνιολογία, ὅτι ἡ ἐθνογραφία γιά τήν ἐθνολογία.

δ. Ἐθνολογία, ἀνθρωπολογία, λαογραφία

Στίς γραμμές πού ἀκολουθοῦν δέν πρόκειται νά συνεχίσουμε τίς διαμάχες γιά τήν καθιέρωση τῆς μιάς ἢ τῆς ἄλλης ὁρολογίας ἀν καί ἡ πληθωρικότητα τῶν ὀνομασιῶν ἀπαιτεῖ μιά ἐκθάρα τοποθετική μπιστοτά σ' ἕνα βασικό πρόβλημα περιεχομένου κι ὄχι μόνο μορφῆς. Ἐθνογραφία, κοι-

νωιογραφία, ἐθνολογία, κοινωνιολογία, κοινωνική ἀνθρωπολογία, πολιτιστική ἀνθρωπολογία, πολιτιστική ἱστορία, φολκλόρ, λαογραφία, ἀκόμα καί κοινωνική μορφολογία, εἶναι ὅλες ὁρολογίες πού συνεπίζονται συγκεκριμένα ἀντικείμενα μελέτης, συγκεκριμένες μεθοδολογίες ὅπως καί μιά ἀκριβῆ ὀριοθέτηση τῶν ἐπεμβάσεων κάθε μιάς ἀπό τίς παραπάνω ἐπιστήμες.

Ἡ συνεχῆς μετωπική σύγκρουση τοῦ κοινωνικοῦ καί τοῦ πολιτιστικοῦ παράγοντα ἐντοπίζεται σάν αἰτία στή βάση ὅλων τῶν θεωρητικῶν διαφορῶν ἐνισχυμένη ἀπ' τό βαθμό τῆς συμβολῆς τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, καί τῆς ψυχολογίας στή μελέτῃ μιάς δεδομένης κοινωνικῆς ὁμάδας. Θά περιοριστοῦμε σέ μιά παρουσίαση τοῦ προβλήματος «ἐθνολογία-λαογραφία», πού εἶναι ἀπ' τά βασικά προβλήματα διαφορᾶς ἀπόψεων, ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀντιμετώπιση καί τήν ἐφαρμογή τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης. Πιό συγκεκριμένα, οἱ ἀπόψεις μοιράζονται ἀνάμεσα στοὺς ὑποστηρικτές τῆς «ἐθνολογίας» καί τοὺς ὑποστηρικτές τῆς διατήρησης τοῦ ὅρου «λαογραφία».

Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ὅρος «λαογραφία» καθιερώθηκε στά 1883 ἀπ' τόν Ν. Πολίτη, ὁ ὁποῖος ἀναζητοῦσε τήν ἐρμηνεία τοῦ ὅρου «folklore» ἢ «Volkskunde». Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί τήν ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, φθάσαμε σήμερα στά ἐρωτήματα πού θέτει ἡ ταύτιση τῆς λαογραφίας καί τῆς ἐθνολογίας.⁵

Ἡ ἐξέταση τοῦ θέματος πρέπει νά ξεκινήσει ἀπ' τίς πρωτότυπες παραδόσεις πού ἐξετάζει ἡ ἐλληνική λαογραφία πού ὑπαγορεύεται καί τή συγκρότηση τοῦ συλλεκτικοῦ πεδίου τῆς συζητημένης ειδικότητας. Πρόκειται πρῶτα γιά μιά ἐθνοκεντρική παράδοση, πού διαδόθηκε ἀπ' τήν κλασική σχολή καί πού ὅρισε σάν ἀντικείμενο τῆς λαογραφίας τήν ἀποκλειστική μελέτη τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δημιουργώντας ἕναν διαχωρισμό ἀνάμεσα στήν ἐθνολογία (ἐπιστήμη πού μελετᾷ τή ζωὴ τῶν ξένων λαῶν, βαρβάρων, πρωτόγονων) καί τή λαογραφία (ἐπιστήμη πού μελετᾷ τήν ἐλληνική κοινωνική πραγματικότητα).⁶ Ἡ παραπάνω τάση βρῖσκει τίς ρίζες της σ' ἕναν υπερβολικό «διαδοσικισμό» (diffusionisme) πού ἐξεχωρίζει ἀνώτερους ἀνεπτυγμένους, καί κατώτερους ὑπανάπτυκτους πολιτισμούς. (Ἄς μὴ λησμονοῦμε ἐδῶ τήν ἀπουσία στήν ἐλληνική γλώσσα δυὸ διαφορετικῶν ὄρων γιά τήν ἀπόδοση τῶν ὄρων «civilisation» καί «culture». Υἱοθετοῦμε γι' αὐτό τόν ὅρο «κοιλοτοῦρα».)

«Ἡ ἀνάπτυξη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐθνολογικῆς ἰδέας μέ τόν πολιτισμικό θυσμό τοῦ Μ. Mauss, τὰ Tristes Tropiques τοῦ C. Lévi-Strauss, ἀφήνει

5. Μ. Μερακλή, *Σημειώσεις Λαογραφίας*, Ἰωάννινα, 1976.

6. Σ. Δαμιανάκου, *Κοινωνιολογία τοῦ ρεμπέτικου*, Ἑρμείας, 1976.

ἀδιάρρητη τὴν ἑλληνικὴ λαογραφία.» Στὰ 1830 οἱ ἀνακρινάσεις τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Fallmayer γιὰ τὴν ἀντιπαρεῖσα συγγένεια ἀνάμεσα στοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς σύγχρονους Ἕλληνες συμβάλλουν στὴ διατήρηση τῆς ἐθνοκεντρικῆς τάσης. Ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία μετατρέπεται ἔτσι σέ μιὰ μελέτῃ ἐθνο-ιδεολογικῇ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μέ στόχο τὴν ἀναζήτηση τῆς προέλευσης τοῦ λαοῦ τῆς. Τὰ παραδοσιακὰ ρεύματα πού διαδόθηκαν ἀπ' τὴν κλασσικὴ «διαδοσικιστικὴ» σχολὴ προτρέπουν στὴν ἀναθεώρηση τῆς ισχύος τῶν λαογραφικῶν θέσεων πού συνδέουν κάθε ἐρμηνεία τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων μέ δοξασίες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἐνα ἄλλο πρωτότυπο φαινόμενο ἀπ' τὴν παράδοση τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας εἶναι ἡ ὑπαγωγή τῆς στὴ λογοτεχνία, γεγονός τὸ ὁποῖο τὴν ἀπομόνωσε ἀπ' τὰ διάφορα ρεύματα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ λαογραφία παρέμενε ἡ μελέτῃ τῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας, τῶν διηγημάτων, τῶν μύθων, τῶν παροιμιῶν, τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν. Τὸ λαογραφικὸ γεγονός παρέμενε ἀνεξάρτητο ἀπ' τὸ κοινωνικὸ. Ὁ «λαός» παρέμενε ἕνα ἄμορφο ἀντικείμενο μελέτης μέσα στὸ ὁποῖο ἀναζητοῦσαν ἐμφυτεῖς ψυχικὲς τάσεις πού χαρακτηρίζουν εἰδικὰ τὸν «Ἕλληνα», ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν ταξικὴ του καταγωγή. Ἀγνοοῦνται ἔτσι οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὰ φαινόμενα, πού ἀποτελοῦν τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ πολιτιστικοῦ συμπλέγματος (complexe culturel). Αὐτὲς τίς ψυχολογικὲς συμπεριφορὲς ἐπικαλεῖται ἡ λαογραφία γιὰ νὰ παρατηρήσει στὴν κοινωνιολογία ὅτι παραμένει ἀδιάρρητη. Πρόκειται πραγματικά γιὰ παρατήρηση πού προκύπτει ἀπ' τὸ ἴδιο χωρο-χρονικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο κινοῦνται οἱ δύο ἐπιστήμες.

Σήμερα ἡ διαμάχη τοποθετεῖται σ' ἕνα διαφορετικὸ ἐπίπεδο. Γιὰ τοὺς ὑποστηρικτὲς τοῦ ὅρου λαογραφία, λαογραφία εἶναι ἡ μελέτῃ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ κάθε λαοῦ, τῶν τάσεων καὶ τῶν στρωμάτων πού τὸν ἀποτελοῦν, ἐνῶ ἐθνολογία εἶναι ἡ μελέτῃ τῶν πρωτόγονων κοινωνιῶν. Γιὰ τοὺς ἄλλους ὑπάρχει ἡ πρόταση τῆς συγχώνευσης τῶν δύο ὁρων. Ὅσοι ὑποστηρίζουν τὴ διατήρηση τοῦ ὅρου «λαογραφία» ἔχουν καὶ μιὰ πρόσθετη δικαιολογία: ἡ ἐκφραση αὐτὴ εἶναι πλεονάζουσα ἐννοία τῆς κοινωνίας καὶ τῶν κοινωνικῶν τάσεων, ἐνῶ ὁ ὅρος «ἔθνος» συνδέεται περισσότερο μέ ἕνα ἀσθημα πατριωτικὸ χαρακτηρισμὸ.

Νομίζουμε ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ξεπεραστεῖ αὐτὴ ἡ ψευδοδιαμάχη. Εἶναι ἀπαράδεκτο γιὰ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο μελέτης, γιὰ τὴν ἴδια προβληματικὴ καὶ μεθοδολογία νὰ ὑπάρχουν δύο διαφορετικοὶ καὶ τόσο ἀντιμαχόμενοι ὁρισμοί. Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ἐπιστήμη, καὶ κάθε συζήτηση πᾶνω στὴν «ποικιλία» τῶν ὀνομάτων ὁδηγεῖ στὴν ἐνότητα. Μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι λαογραφία= ἐθνογραφία+ἐθνολογία. Μέ τὴ διευκρίνιση ὅτι

πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἀστικῆς καὶ μιᾶς ἀγροτικῆς λαογραφίας, ἐνῶ μέχρι τελευταῖα, μιλώντας γιὰ λαογραφία, ἐννοοῦσαμε μόνο μιὰ ἀγροτολογία. Ὅπως ὅποτε ὅμως δὲν παραδεχόμαστε τὸν ὅρο «ἀνθρωπολογικὴ λαογραφία», πού ἀποτελεῖ μεταφραστικὸ θαρβαρισμὸ χωρὶς ἐννοιολογικὸ περιεχόμενο. Τὴν ἀνθρωπολογία μποροῦμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε κοινωνικὴ, πολιτισμικὴ ἢ πολιτιστικὴ, ἀλλὰ προκειμένου γιὰ τὸν ὅρο λαογραφία, λόγω τῆς παρουσίας τοῦ «λαο»..., ἢ προσθήκη κοινωνικὴ, πολιτιστικὴ ἢ ἀνθρωπολογικὴ εἶναι πλεονασμός. Τὸ πρόβλημα συσχετίζεται ἄμεσα μέ τὸν ὁρισμὸ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, μέ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ καὶ εἰδικότερα μ' ἕναν πλεονεκτήσιμους τομέα, τὴν ἠθολογία, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα. Τὰ ἦθη, λέει ὁ Μ. Μερακλῆς, ἀποτελοῦν ἕνα δείκτη τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς ἐνός λαοῦ, τὸ «ἄμορφο» ἀκατέργαστο πρῶτο ὕλικο τῆς συμπεριφορᾶς τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων... Τὰ ἔθιμα εἶναι μορφοποιημένα ἦθη... παίρνοντας ἕνα καθορισμένο τυπικὸ λειτουργίας πού καθιερώνεται μέ τὴν ἐπανάληψη...».

Ἐθνο-κοινωνιολογία;

Ἄς προσπαθῆσουμε ἀντὶ ἐπιλόγου νὰ ἐκφράσουμε μερικὲς σκέψεις γύρω ἀπ' τὸ νεολογισμὸ τῆς ἐθνο-κοινωνιολογίας.

Πραγματικά, ἡ ἐκφραση μᾶς δημιουργεῖ ἐρωτηματικά ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικὴ ἐννοία τῆς καὶ τῆς διαφορά τῆς ἀπὸ τὴν κοινωνιολογία καὶ τὴν ἐθνολογία. Εἶναι φυσικὸ, ἡ ὑπαρξὴ πολλῶν ἐκφράσεων, πού ὁρίζουν τίς προαναφερόμενες ἐπιστήμες, νὰ ἐπιτρέψει ὁποιοδήποτε συνδυασμὸ ἀνάμεσά τους. Ἐτσι, ἡ ἐθνο-κοινωνιολογία καθιερώθηκε στὰ δυτικο-εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια. Γιὰ τὴν λέξη ἐθνο-κοινωνιολογία; Τὴν ἀντιπροσωπεύει ἡ ἐθνολογία ἀν' ὅλη τὴν κοινωνιολογία τῆς ἐθνογραφίας; Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ νεολογισμοῦ δὲν θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσει τὸ παρεξηγημένο προηγούμενο ὅτι ἡ ἐθνολογία στερεῖται κάθε κοινωνιολογίας (μήπως δὲν ὑπάρχει κιόλας αὐτὴ ἡ παρεξήγηση;), ὅποτε καὶ μετατρέπεται σέ μιὰ ἐθνογραφία;

Ἐπιστρέφοντας στὴ σχέση «λαογραφίας-ἐθνολογίας», ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἐθνοκοινωνιολογίας θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ καὶ λαοκοινωνιολογία σὰν ἀκριβὲς ἐρμηνεία τῆς ethno-sociologie, ἢ ἀκόμα—λαβαίνοντας ὑπόψη τὴν ταύτιση τῶν δύο ἐπιστημῶν—καὶ «λαολογία», πού θὰ ἦταν ἡ κοινωνιολογία τῆς λαογραφίας.

Ἀντὶλαμβανόμεστε πόσο μακριὰ μορεῖ νὰ ὁδηγήσει ἡ δημιουργία καὶ ἡ καθιέρωση μιᾶς νέας ἐπιστημονικῆς ὁρολογίας. Ἄν ὅμως μιὰ παρόμοια καθιέρωση δὲν συνεπάγεται παράλληλα καὶ μιὰ πρακτικὴ χρησιμότητα στὴν ἐφαρμογὴ

της, τότε εἰλικρινά δέ βλέπουμε τή βοήθεια πού θά μπορούσε νά μᾶς προσφέρει ἡ καθιέρωση τοῦ ὅρου ἐθνοκοινωνιολογία ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλου ὅρου καθιέρωση. Μήπως πρόκειται σέ τελική ἀνάλυση γιά μιᾶ διαίρεση ἐπιστημῶν ὅλο καί περισσότερο εἰδικευμένων; Ἄν ναι, ποιᾶ ἡ χρησιμότητά της; ἂν ὄχι, γιατί ὑπάρχει;

Πιστεύουμε ὅτι ἡ παραπομπή στήν ἱστορία τῆς ἐθνολογίας θά μᾶς ἐπιτρέψει νά ἐκτιμήσουμε ἕναν ὀρισμένο ἀριθμό χρησίμων ὑποθέσεων. Ἀπό τά

πρῶτα κείμενα ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων μέχρι τή δυναμική κοινωνιολογία τοῦ G. Balandier, ἡ ἐπιστημονική σκέψη διέσχισε μιᾶ διαδρομή ἀπ' τό «ἀπλό» στό «περίπλοκο», ἀπ' τό «εἰδικό» στό «γενικό», ἀπ' τήν προσωπική ἐντύπωση στήν τόσο πολυσυζητημένη κι ἀναζητημένη «ἀντικειμενική παρατήρηση». Ἡ ἐξέλιξη αὐτή θά μᾶς ἐπιτρέψει νά ὑπερπηδήσουμε τίς θεωρητικές καί πρακτικές δυσκολίες πού ἐμποδίζουν ἀκόμα μέχρι τώρα τή σκέψη μας καί τόν συλλογισμό μας.